

D.N.

12/6 1946.

Den säkraste av karriärer

Det påstås att den mexikanska armén på president Porfirio Diaz' tid bestått av 25.000 soldater och 20.000 officerare, varav ett par tusental generaler. Avancemangsmöjligheterna i denna armé bör ha varit goda. De är emellertid ännu bättre inom en gren av den svenska förvaltningen. En ung man som kommer in i utrikesdepartementet kan normalt beräknas avancera till general, dvs. i detta fall till minister eller generalkonsul. I andra verk fordras ovanlig duglighet för att nå en chefspost; här fordras markerad oduglighet för att icke göra det.

Den väsentliga förutsättningen härför är att begynnelseplatserna är ungefär lika många som chefsposterna. År 1919 fanns i departementet 32 attachéer och 27 envoyéer, ministerresidenter och lönade generalkonsuler; år 1945 svarade mot 37 attachéer lika många envoyéer, utrikesråd och lönade generalkonsuler. Härtill kommer att utrikesdepartementet under de senaste årtiondena snabbt utvidgats. Mellan 1900 och 1920 tredubblades antalet tjänster, och mellan 1920 och 1940 ökades detta antal med bortåt femtio procent. Om icke ett avsevärt antal chefsposter besätts med personer som direkt inträtt i departementet på en högre post, bör alltså en attaché kunna påräkna att nå en chefsplats. Det är knappast behövt att understryka hur totalt olika situationen är inom andra verk. Endast en bråkdel av dem som inträder i förvaltningen som amanuenser eller hovrättsnotarier

blir generaldirektörer eller justitieråd. I regel anses en post som byråchef, kansliråd eller liknande vara en mycket vacker avslutning på en civil karriär.

Att karriären i utrikesdepartementet i stort sett verkligen är så förmånlig som nu antytts framgår vid en närmare undersökning. Under åren 1919—1924 antogs sammanlagt 34 attachéer. Av dessa har elva avgått ur departementets tjänst, i det övervägande antalet fall frivilligt. Av de återstående har sexton avancerat till envoyéer, utrikesråd eller generalkonsuler; flertalet av de övriga är legationsråd, och man kan utgå från att åtminstone några av dem när chefsposter. Endast en enda har stannat som förste sekreterare — en grad som i många verk blir slutpunkten för de flesta. Medelåldern vid inträde i departementet som attaché har under tiden 1919—1946 varit 26 år, medelåldern vid utnämning till envoyé 43 år. En rad skickliga tjänstemän har nått ministern graden redan vid 35—40 års ålder eller, i enstaka fall, ännu tidigare. Något liknande förekommer praktiskt taget inte inom andra förvaltningsgrenar. Beträffande avancemanget till lägre poster erbjuder utrikesdepartementet naturligtvis motsvarande fördelar.

Av det sagda framgår att endast relativt få chefsposter besätts av personer utanför utrikesdepartementet. Att på denna punkt göra någon klar sammanställning är svårt. I några fall har vederbörande direkt förflyttats från en post inom privat eller offentlig verksamhet till en chefspost i utrikesdepartementet; detta gäller exempelvis Olof Lamm, Björn Prytz, Christian Günther och Herman Eriksson. I andra fall har en lägre post inom departementet förmedlat övergången (Einar af Wirsén, Erik Sjöborg). Givet är att det ojämlikt största antalet högre befattningar stannat inom departementet, dvs. givits åt personer som vid unga år inträtt i dess tjänst.

Bildar då attachéerna i utrikesdepartementet en elit, vars medlemmar måste anses kvalificerade till de högsta poster? Intet talar för att så skulle vara förhållandet. Att flertalet sökande blir antagna (1941—1945 43 av 82) har i och för sig intet bevisvärde; det är ju tänkbart att fordringarna avskräcker från försök. En genomgång av de antag-

nas examensbetyg för ett visst ske- de är av större intresse. Det stora flertalet attachéer har juris kandidatexamen, bortåt en tredjedel är därjämte filosofie kandidater; till detta kommer ett fåtal politices magistrar och på ett annat sätt utbildade. Betygen är, med få undantag, medelmåttiga. Den enda punkt i vilken attachéerna kan antas vara överlägsna andra unga ämbetsmän är kunskapen i språk, alldeles särskilt i franska. Efter antagandet till attachéer förekommer ingen hårdare gallring. Den slutprövning av lämpligheten som skall ske efter omkring två år medför endast i undantagsfall — ett fall på femton eller tjuu — avgång ur tjänsten. Ytterst sällan förekommer att definitivt antagna tjänstemän avskedas eller, utom på egen begäran, försätts i disponibilitet.

Ostridigt och såvitt bekant obestritt är alltså att det är ojämlikt lättare att nå höga poster inom utrikesförvaltningen än på andra områden. Därmed är även utsagt att de högre tjänstemännen inom departementet kan antas vara genomsnittligt långt mindre kvalificerade än innehavare av motsvarande poster i andra verk. Detta hindrar naturligtvis icke att åtskilliga av de främsta utrikesposterna är besatta med ytterst dugande krafter; ingen lär betvivla att några av de mest framskjutna tjänstemännen skulle ha gjort en lika lysande — ehuru sannolikt icke lika snabb — karriär vilken bana de än valt. Men den allmänna slutsatsen är klar: en chefspost inom utrikesdepartementet är icke en garanti för tillnärmelsevis sådana kvalifikationer som på andra håll.

Uppenbart är att flera skilda metoder kan tillgripas för att åstadkomma en ändring till det bättre. Inträdesprövningarna kan göras svårare, ehuru väl detta medför svårigheter, då det redan nu är besvärligt att fylla departementets behov av nya tjänstemän. Likaså står den utvägen till buds att en strängare gallring genomförs under de första tjänsteåren. Det är också tänkbart att man i större utsträckning än hittills skett borde överföra personer i privat och annan offentlig tjänst till högre poster inom utrikesdepartementet.

Problemet äger nära sammanhang med frågan om vad man kallar ut-

rikesdepartementets demoin se ring. Att förändringar i öter ä rikning i detta hänseende ägr under senare tid är påtagligt. land ett av tecknen härpå kan nä äme att år 1900 80 procent av dep, t mentets tjänstemän tillhörde a Va 1920 icke fullt 50 procent och loc endast drygt 30 procent. Men b, t desto mindre lär utrikesförvart ningen fortfarande i jämförelsevt mycket hög grad rekryteras frå de högsta socialgrupperna. Detta ä likvärd icke av central betydelse; huvudsaken är att urvalet icke kan antas vara rationellt i fråga om högre befattningar. Att stegrade löner skulle locka flera sökande är sannolikt, men härvid bör beaktas att redan nu beskicknings- och konsulatstjänsterna genom ortstilllägg och andra förmåner torde erbjuda en högre levnadsstandard än andra motsvarande befattningar. Det synes antagligt att en avsevärd förbättring kunde vinnas genom ingrepp på ett tidigare stadium. Dels kommer härvid i fråga särskilt or- ganiserad utbildning vid universitet och högskolor. Dels kan staten ge- nom understöd eller stipendier möj- liggöra för personer som reflekterat på inträde i departementet att förskaffa sig de speciella kunskaper, främst i språk, som krävs vid inträdesprövningen; härigenom kunde en skarpare konkurrens och därmed ett bättre urval säkerställas.

Under alla förhållanden måste problemet tas upp på allvar då frågan om en utvidgning av departementet blir aktuell. Skilda metoder kan var för sig eller tillsammans leda till en förbättring. Den bestående ordningen kan försvaras endast av dem som anser utrikesdepartementets verksamhet vara a lägre värde än andra statliga förvaltningsuppgifter.